

מראי מקומות- קידושין נ"ו

(א) אין לוקחין בהמה במעות מעשר שני- פרש"י, (ג) המקדש בערלה וכו' אינה מקודשת- כ' המשנה למלך (אישות ה', ריש הל' א', הבאנו דבריו לעיל) להסתפק באשה חולה מסוכנת, דשרו לה איסורי הנאה אלו, מהו אם קידשה באיסורי הנאה. האם אמרי' דטעמא דאינה מקודשת משום שאין לה הנאה של כלום מהאיסורי הנאה, ובכה"ג שפיר יש לה הנאה, או דלמא מה שאינו יכול לקדשה באיסורי הנאה הוא משום שלא שוה כלום אצלו, וגם אצל המקדש צריך שיהי' ש"פ, וא"כ גם כשהיא חולה אינה מקודשת. ועוד צידד, דאולי מה שאינה מקודשת בעלמא באיסורי הנאה הוא משום דע"י הקידושין הו"ל הוא נהנה מהאיסורי הנאה, ואסור לו ליהנות, וא"כ ודאי אפי' אם היא חולה אינה מקודשת. ובהמשך דבריו (בד"ה שוב האיר) כ' דמבואר מדברי הריטב"א בסוגיין דס"ל דתלוי גם בדידי', וכיון דאצלו אינו שוה כלום, אף דשוה אצלה, מ"מ אינה מקודשת (וע"ע לקמן בזה מש"כ המל"מ בשם הר"ן). וע"ע בעונג יום טוב (ריש סי' קל"ה) שהביא דברי המל"מ, וכ' דמשמע מדבריו דאם הי' האיש ג"כ חולה מסוכן, אז ודאי היתה מקודשת, וכל השאלה הוא רק משום שהבעל בריא והאשה חולה, אבל אם לשניהם מותרים לאכול בדברים האסורים, ודאי תהי' מקודשת. וכ' העו"ט, דנהי דאמת הוא דמה שמותרת האשה ליהנות בו הוי ממילא ממון אצל האשה שיכולה להתקדש בה, דלא גרע מאמר לה ע"מ שאדבר עליך לשלטון וכדו', דא"י דבר ממוני אצלה, רק הנאה יש לה, ושפיר יכול לקדשה בה. אבל לגבי האיש, לא סגי בהא דמותר לו לאכול, דסכ"ס צריך שיהי' דוקא ממונא אצלו, ואין שייך לומר שזהו ממון. וטעמא דמלתא הוא, משום דהתורה אפקי' לאיסורי הנאה מרשות בעלים, אף דיכולין ליהנות מהן באופן היתר, וא"כ הפקר הם לכל אדם, ושוב אינו יכול לקדש בה אם צריך להיות הממון שלו, שהרי אין הממון שלו (וכ' דגם חולה אחר שיש בו סכנה יכול ללקחו ולאוכלו, שהרי אין להבעלים שוב בעלות על איסורי הנאה אלו).

או משום דכתיב וצרת הכסף בידך, ועוד שמא תכחיש בטורח הדרך. והק' תוס' על טעם א', דהדין דבעינן כסף צורה הוא רק כשעושה כן דרך חילול, כגון לקנות דבר שאינו אוכל, אבל במקח, להוליך הבהמה ולאוכלה בירושלים, שפיר יכול לקנותה ולהביאה לירושלים. ולכאו' יש ליישב ע"פ מש"כ המאירי, דכל שקונה חוץ לירושלים צריך להיות דרך חלול, וא"כ י"ל דלכן צריך להיות על כסף צורה [אולם בדברי המאירי גופי' צע"ק, שהרי הוא כ' דכיון דדרך חלול הוא, הא טבעא אפירא לא מחללינן. וע"ע למה צריך לזה, תיפוק ל' דאינה כסף צורה]. וע"ע במאירי שכ' שאין הטעם רק משום שלא יגדל עדרים, וכמש"כ תוס', אלא אף בהמה א' אסור, משום טעם שכ' רש"י. ומבואר מדבריו דלפי טעם התוס' יהי' מותר להעלות בהמה א', דאין חשש גידול עדרים, ולפ"ז א"ש למה לא פי' רש"י כתוס', דהי' רוצה להרויח דאסור אף בבהמה א'.

(ב) אשה יודעת שאין מעות מעשר שני מתחללין על ידה- פרש"י, דכיון דיודעת דמ"ש הוא ואין מתחללין, ממילא דעתה לעלות ולאוכלה בירושלים, אבל לוקח זה דעתו לאוכלו בעירו, וכיון שהמוכר יודע זה, עובר הוא בלפני עור, ושפיר יש לקנסו. והק' תוס', מה לפני עור שייך הכא, הרי לא אמרי' לפני עור אלא היכא דקאי בתרי עברי דנהרא, אבל כאן, הלא אם לא יקח ממנו, יקח מאדם אחר, וא"כ כאן לא שייך לפני עור. וכ' הפני יהושע דאין כוונת רש"י לאיסור לפני עור ממש, אלא קנסא דרבנן הוא משום דנותן מכשול, וכדמסקי' בשמעתין דקנס הוא משום דחורא גנב. אולם ע' בהמקנה דכ' די"ל דעובר על לפני עור ממש, ומשום דס"ל דמה דלא שייך לפני עור אלא היכא שהוא בתרי עברי דנהרא, זהו רק היכא דיכול לעבור העבירה ע"י עצמו, אבל היכא דבלא"ה צריך לזולת כדי לעבור העבירה, בזה לא אמרי' הפטור של תרי עברי דנהרא [ולדבריו י"ל שיש מח' יסודי בין רש"י ותוס' אם היכא שצריך אדם אחר אם שייך בזה לפני עור או לא].

הו"ל הלואה בידו, ואע"פ שחייב לשלם לו מביתו, מ"מ שפיר הוי מקודשת במעות אלו.

ז) איני יודע שהיא נבילה ונבילה אסורה באכילה - הק' הריטב"א, לימא דאתא לאסור בן פקועה, דבעלמא מותרת אפי' בלא שחיטה, וכאן אמרי' דאסור באכילה. ותי' דודאי כי קאמר רחמנא סקול יסקל השור, לאו למקנס לשור קאתי, אלא לקנוס להבעלים נמי, וא"כ על כרחך אסרי' באכילה לעולם, ואפי' בן פקועה, דאי לאו הכי, מאי קנסא איכא לבעלים, אלא ודאי שלכך אמרה תורה שיסקל, כדי שיהי' דינו כנבלה, ואפי' בבן פקועה דבעלמא אינו טעון שחיטה, ולכן שפיר הק' הגמ' האם איני יודע שנבלה אסורה באכילה.

ח) דאי ס"ד לאיסור הנאה הוא דכתיב, נכתוב קרא לא יהנה - ע' בשו"ת רעק"א (ק"צ) שהביא מה שנסתפק השואל באיסורי הנאה דכתיב בהו לא יאכל, האם אמרי' דאיסורם בש"פ, או דלמא ישעורם בכזית כיון דאפיק בלשון אכילה. והביא רעק"א ראי' מסוגיין, דהק' הגמ' א"כ נכתוב קרא לא יהנה, ואם תאמר דשיעורו בכזית, א"כ מהו קו' הגמ', הרי ודאי צריך לכתוב לא יאכל להורות דשיעורו בכזית. אולם ע' בצל"ח (פסחים כב:) שכו' להוכיח דשיעור הנאה בכזית, דאל"כ, איך שייך לומר שאיסור אכילתו הוא בכזית, הרי בכל אכילה איכא ג"כ הנאה, וא"כ, אף בפחות בכזית נאסר באכילה, כיון דאסור בהנאה, אע"כ דגם שיעור הנאה הוא בכזית (אולם שוב הק' על עצמו ראיית רעק"א הנ"ל, והניח בקו'). **וע"ע במהר"ץ חיות בב"ק (מא.)** שכו' דלפי מה שפסק הרמב"ם דאין לוקין על הנהגה מאיסורי הנאה, לכאור' ק' להבין קו' הגמ', דודאי לא הי' יכול לכתוב לא יהנה, דא"כ יהי' חייב מלקות, שהרי כל מה דס"ל להרמב"ם דפטור ממלקות הוא משום דלא כתיב איסור הנאה בפירוש, וא"כ מהו קו' הגמ'. ותי' דכיון דכאן כל האיסור לא יאכל מיותר לגמרי, שהרי לא הי' צריך לכתוב איסור אכילה, דכיון דנבלה הוא ודאי אסורה באכילה, א"כ י"ל דכיון דכתיב לא יאכל, נמצא דקאי רק על הנאה, והו"ל כאילו כתיב

ד) אינה מקודשת - הק' תוס', אמאי אינה מקודשת, הא שרי ליהנות ממנו שלא כדרך הנאתו, ותי' דאינה ש"פ אלא כדרך הנאתו, א"נ דלא סמכה דעתה אלא כדרך הנאתו והוי קידושי טעות. וע"ע ברשב"א שכ' דאף דאפרן שוה פרוטה הוא, ומותר ליהנות מהאפר, מ"מ אינה מקודשת, שהרי האפר אינו עכשיו בעולם, "ולכי קלי לי' כגופא אחרינא דמי, ולא זהו מה שקדשה בו".

ה) מכון וקידש בדמיהן מקודשת - הביא הר"ן (כג. בדפיו, ד"ה מכון) מש"כ רש"י בחולין (ד:) דמאי דאמרי' דמי איסורי הנאה מותרין בהנאה, הנ"מ לאחרים, אבל למוכר עצמו אסורין. ולפ"ז יש להק', למה היא מקודשת כאן, הרי כלפי המקדש לא שוה כלום. ותי' ד"היינו טעמא דמקודשת, אע"פ שהיו הדמים אסורין למקדש, משום דכיון שהיא מותרת ליהנות בהן וקנאתן מחמתו, מקודשת" (וע' במל"מ הנ"ל שהביא ראי' מדברי הר"ן כאן דלא כהריטב"א דלעיל, אלא דהכל תלוי באם שוה ממון אצל האשה). וע' ברא"ש (ל"א) שהביא דרש"י הק' דלדבריו למה מותר בהאשה עצמה, הרי כשם שהאיסור הוא על הנאה מהמעות, כן אינו יכול ליהנות מהאשה. ותי' רש"י דכיון דכל איסור זה הוא איסור דרבנן, א"כ י"ל דלא אסרו ליהנות אלא כגון כלים ופירות, שהוא דבר הניכר ונראה. א"נ, הקילו בקידושי אשה משום פרי' ורבי'. וכ' הרא"ש דלא הי' צריך לחלק כן, דאף דלכתחלה אסור לקדש בדמיהן, אבל אם קידש בדמיהן מקודשת. וגם בפירות וכלים נמי אסור לקנות מדרבנן, אבל אם לקחן, בדיעבד על החליפין לא גזרו רבנן.

ו) מכון וקידש בדמיהן מקודשת - העיר הר"ן (כג. בדפיו סוד"ה מכון) דהא קיי"ל דקידש בגזל לפני יאוש אינה מקודשת, וא"כ, הרי כשמכר האיסורי הנאה, לכאור' מקח טעות הוא, ולכן אין המעות שלו, ואיך קידש בדמים אלו. וכ' דאו דמיירי דיודע הלוקח שהם איסורי הנאה, או דמכרם לנכרי, או דלמא אפי' אם מכרם לישראל, מ"מ כיון שהלוקח נתן הדמים להמוכר להוציאן, א"כ

איסור הנאה בפירוש, וא"כ לפי הרמב"ם שפיר ילקה בכה"ג, וא"כ שפיר הק' הגמ' לכתוב קרא לא יהנה. אלא שהביא מהמל"מ (יסודי התורה פרק ה') דכ' דלפי הרמב"ם לא ילקה על הנאת בשר בחלב, אע"פ שיש פסוק דוקא על איסור הנאתו, וא"כ הדרה קו' לדוכתי' (והביא מהשער המלך דכ' דלפי שי' החינוך דס"ל דכל לאו ששייך לעבור בלא מעשה, אפי' אם עוברה במעשה אינו לוקה, א"ש, די"ל דמה דס"ל להרמב"ם דאינו לוקה, אינו משום דלא כתיב איסור הנאה בפירוש, אלא משום דשייך הנאה בלא מעשה [אבל יש ראיות דשי' הרמב"ם אינו כן, ע' במ"מ פ"ג מהל' שכירות, וע' גם בדברי הרמב"ם לענין מלקות על בל יראה ובל ימצא, ואכ"מ]).

(ט) ואימא הנ"מ היכא דבדק צור, וכו' - כ' התוס' הרא"ש דודאי ידע מר זוטרא דמותר לשחוט ע"י צור, אלא שהי' ס"ל דכיון דשחיטה זו כעין סקילה היא, שפיר אסרה תורה. ותי' דאם הי' שחיטת סכין כתי' בהדיא, ושחיטת צור הי' נתרבה ע"י איזה ריבוי, אז הי' שייך לומר דשחיטה כזו חשיב כסקילה. אבל לא אמרה תורה כן, אלא דשחיטת סכין ושחיטת צור כהדדי נינהו, ולכן אין סברא לחלק ביניהם.

(י) להנאת עורו - ע' בשפת אמת בפסחים (כב:): שכ' דלכאו' יש להביא סיוע מכאן לשי' ר"ת, הובא בתוס' בזבחים (עא., וגם בסנהדרין פ.), דס"ל דשור הנסקל אינו אסור בהנאה מחיים, דאם כבר נאסר מחיים, א"כ למה לא תי' הגמ' בפשיטות, דצריך קרא דבעל השור נקי לאסור בהנאה אפי' מחיים, וגם למסקנא, דנקי אתי להנאת עורו, ואת לא דריש, וגם להנך תנאי דמפקי ל' לחצי כופר ודמי ולדות דמרבני הנאת עורו מאת, מ"מ מחיים מנ"ל לאסור, אלא ודאי דליכא איסור מחיים, וצ"ע על הפוסקים החולקים על ר"ת וס"ל דנאסר מחיים.

(יא) הנאת עורו מנא להו - כ' הפני יהושע דנראה דהא דפסיקא לתלמודא דלכ"ע הנאת עורו אסור, היינו ממתני', דקתני דהמקדש בשור הנסקל אינה מקודשת, וא"כ ע"כ גם אסור ליהנות מעורו, דאם הי' מותר ליהנות מעורו, תיפוק ל' דמקודשת משום הנאת עורו.